

آمریکا نگران امنیت است یا حفظ انحصار بازار جهانی تسلیحات؟

لیست خرید و فروش احتمالی تسلیحات ایران

در طول جنگ تحمیلی

و نیز تحریم‌های سنگین فرسوده شده است. ناوگان ایران همچنین به دلیل شرایط پیش آمده دارای بازه گسترده‌ای از جنگنده‌های ساخت غرب و شرق است که هزینه‌های تعمیر و نگهداری نیروی هوایی را افزایش داده است. بر همین اساس تهران به دنبال یک یا دو نوع جنگنده ساخت روسیه و چین است که بتواند آنها را در تعداد بالا به خدمت بگیرد.

تهران در دو حوزه شکاری و بمب‌افکن نیازهایی اساسی دارد. وجود یک شکاری رهگیر قدرتمند در نیروی هوایی ایران به تعداد مناسب می‌تواند سد محکمی در برابر تجاوزات هوایی به مرزهای هوایی دریایی کشور باشد. تهران گرچه از سامانه‌های پدافند موشکی مناسبی برای دفاع از خود بهره می‌برد اما این سامانه‌ها به دلیل محدودیت در جابه‌جایی قابلیت پوشش مناطق وسیع ایران را به‌طور کامل ندارند. همچنین با جنگنده‌های شکاری تهران می‌تواند با گروه‌های تهاجمی دشمن در فاصله چندصد کیلومتری خارج از مرزهای خود درگیر شود. حوزه دیگر نیاز تهران جنگنده‌های بمب‌افکن است؛ این جنگنده‌ها به تهران قابلیت‌های راهبردی تهاجمی برای حمله به تهدیدات در فضای بیرونی مرزها را می‌دهد. این بمب‌افکن‌ها در صورت تسلیح به سلاح‌هایی مانند موشک‌های کروز می‌توانند با شعاع پرواز بیش از ۱۰۰۰ کیلومتر خود را به فاصله نزدیک دشمن رسانده و مواضع حیاتی آن را در مورد هدف قرار دهند.

تهران برای رفع نیاز خود در حوزه شکاری و بمب‌افکن جنگنده چندمنظوره سوخو-۳۰ در نظر دارد. این جنگنده توانایی حمل ۸ تن سلاح را دارد و از شعاع بردی معادل ۱۵۰۰ کیلومتر برخوردار است. سوخو-۳۰ با ۱۲ جایگاه تسلیحاتی می‌تواند طیف بسیار وسیعی از تسلیحات معمولی و راهبردی را با خود حمل کند. سال ۹۴ نخستین ریزنی رسمی برای خرید جنگنده‌های نظامی از روسیه در جریان سفر سوزنا ستاری، معاون علمی و فناوری رئیس‌جمهور به روسیه برای بازدید از نمایشگاه «ماکس-۲۰۱۵» شکل گرفت و او در این سفر به ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه پیشنهاد خرید جنگنده‌های سوخو-۳۰ را داد. پس از واکنش آمریکا به این خبر و ادعای اینکه فروش این جنگنده، قطعنامه‌های تحریمی سازمان ملل را نقض می‌کند، وزارت خارجه روسیه در بیانیه‌ای اعلام کرد: «قراردادهای مربوط به فروش جنگنده‌های سوخو-۳۰، تانک‌های تی ۹۰ و بالگرد‌های توبودار به ایران را خلاف قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل نمی‌دانند.» این کشور کمی بعد در سال ۹۵ اعلام کرد برای فروش این جنگ‌افزارها نیازی به مجوز شورای امنیت ندارد و درخواست چنین مجوزی را هم نخواهد کرد.

برداشته شدن محدودیت‌های تسلیحاتی برای ایران اما تنها در حوزه واردات نیست، بلکه صادرات را نیز دربرمی‌گیرد. تهران در سالیان گذشته به بیش از ۵۱ کشور جهان اسلحه صادر کرده است. تهران در حوزه‌هایی مانند موشک‌های زمین به زمین، موشک‌های ضدکشتی، موشک‌های ضدتانک، موشک‌ها و بمب‌های هوایزتاب، سامانه‌های پدافند هوایی، سامانه‌های راداری، خودروهای زرهی و لجستیکی، ارتقای تانک و نفربر، قایق‌های مسلح، ناوچه‌ها و زیردریایی‌های سبک، سلاح‌های انفرادی، توپخانه، خمپاره‌انداز و دیگر وسایل نظامی دارای تولیدات مطمئن و کم‌هزینه است. در صورت برداشته شدن تحریم‌ها تهران می‌تواند تا سالیانه چند میلیارد دلار سلاح به مشتریان بین‌المللی تحویل دهد.

اما در فرآیند کشف، برداشت و پالایش ایسن ماده فعالیت می‌کنند به ۲۰ درصد نیز می‌رسد. با این حال حاشیه سود بازار اسلحه، بسیار بیشتر از این اعداد است. برای مثال اگر کلاشینکف در سال ۲۰۱۸ در افغانستان ۶۰۰ دلار معامله شده است

اما این رقم در عراق ۷۰۰ دلار، هند ۱۰۸۷ دلار، بلژیک ۱۱۳۵ دلار و سوریه ۲۱۰۰ دلار بوده است. تاجران اسلحه با رساندن اسلحه به مناطق مختلف جهان و فروش تسلیحات به سوده‌های کلان بیش از ۵۰ درصدی دست پیدا می‌کنند. در میان کشورهای جهان برخی فروش اسلحه به مردم را به‌طور کلی محدود کرده‌اند و برخی دیگر همانند آمریکا و لبنان با شرایطی تجارت اسلحه را قانونی می‌دانند. با وجود این در تمام کشورها شبکه‌های فروش تسلیحات سبک به‌طور غیرقانونی وجود دارد که فعالیت آنان، سالانه ده‌ها میلیارد دلار سود را نصیب شرکت‌های تسلیحاتی می‌کند.

به جز بازار تسلیحات غیرقانونی، در حوزه رسمی که مربوط به تجارت اسلحه میان کشورها با هدف تجهیز ارتش‌هاست، آنچه ارزش تسلیحات را بالا می‌برد، انحصاری بودن تولید آنها توسط کشورهای معدود است. برای مثال در حوزه جنگنده آمریکا، فرانسه، بریتانیا، سوئد، چین و روسیه در بازار بین‌المللی حضور دارند. در حوزه سامانه‌های پدافند برد بلند موشکی نیز رقابت اصلی میان اس-۴۰۰ روسی و پاتریوت پک-۳ آمریکایی است. انحصار در این بازار باعث می‌شود کشورهای سازنده این تسلیحات آنها را با قیمت‌های گزافی به مشتریان تحویل دهند. به‌عنوان مثال درحالی که بودجه نظامی هند و روسیه در سال‌های اخیر از نظر هزینه نزدیک به هم بوده اما مسکو توانسته ۲۵ هنگ از سامانه‌های اس-۴۰۰ را تاکنون به خدمت خود در بیورد و دهلی نو توانسته تنها پنج هنگ از این سامانه را به روسیه با مبلغ گزاف پنج میلیارد دلار سفارش دهد که تاکنون نیز به دست هند نرسیده است. در بحث اس-۴۰۰ نیز روسیه توانسته بود ۲۲۰ هنگ از این سیستم را در خاکش مستقر کند، در حالی که سفارش‌های عمده دیگر کشورها در حد ۶ هنگ از این سامانه است. تفاوت سنگین در تسلیحات آماده به رزم در کشور فروشنده با کشورهای خریدار با سطح مالی مشابه به خوبی نشان‌دهنده تفاوت قیمت این سامانه‌ها برای بازارهای داخلی و خارجی است.

زنجیره بازار سلاح هم به دلیل صنعتی بودن حالتی ممتد دارد، به این معنی که فروشنده تنها از محل فروش سلاح درآمد ندارد بلکه آموزش خدمه استفاده‌کننده از سلاح، تعمیر و نگهداری، ارتقا و حتی استفاده مستقیم از سلاح در جنگ توسط کاربران کشور سازنده درآمد‌های طولانی مدت را از یک قرارداد تسلیحاتی نصیب سازندگان سلاح می‌کند.

ایران چه تسلیحاتی می‌خرد؟

شاید بتوان بخشی از مخالفت‌های آمریکا با لغو تحریم تسلیحاتی ایران را به رقابت تسلیحاتی در بازار جهانی مربوط دانست. براساس قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت، هفته آخر مهرماه سال جاری (۱۸ اکتبر)، تحریم تسلیحاتی شورای امنیت به پایان می‌رسد و تهران می‌تواند همانند سایر کشورها، آزادانه به خرید و فروش تسلیحات بپردازد. با توجه به سابقه غربی‌ها، ایران برای تأمین تسلیحات مورد نیاز خود، بیش از سایر کشورها در گام نخست به تسلیحات روسی و پس از آن به چینی فکر می‌کند. این دقیقاً محل تلاقی دو هدف آمریکا است. واشنگتن از سوئی در تلاش برای حذف روسیه از بازار تسلیحات است و از سوی دیگر نیز تلاش می‌کند توان دفاعی ایران ارتقا

سید مهدی طالبی روزنامه‌نگار

از صنعت تسلیحات اغلب به‌عنوان «تجارت بزرگ» یاد می‌کنند. اگرچه هنوز صنعت تسلیحات فاصله زیادی در مقایسه با صنعت خودروسازی دارد اما داده‌های «انستیتو بین‌المللی پژوهش‌های صلح استکهلم» (SIPRI) نشان می‌دهد از سال ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۸، ۴۷ درصد افزایش داشته و به رقم ۴۲۰ میلیارد دلار رسیده است. افزایش ۲۲ میلیارد دلاری تجارت تسلیحات در بازه ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۸، نشان از اهمیت این بازار برای صاحبان این صنایع دارد. داده‌های تخصصی می‌گوید بخش عظیمی از این تجارت در انحصار ایالات متحده آمریکا است. این کشور در سال ۲۰۱۸ به تنهایی ۵۹ درصد از فروش تسلیحات جهان را در اختیار داشت و توانست از بازار ۴۲۰ میلیارد دلاری تسلیحاتی، ۲۴۷ میلیارد دلار درآمدزایی داشته باشد. آمریکا با وجود کسب بیش از نیمی از بازار تسلیحات، با ابزار تحریم به دنبال حذف سایر رقبا از جمله روسیه به‌عنوان دومین صادرکننده تسلیحات در جهان است.

آمریکانزدیک به هفت سال پیش شرکت دولتی تسلیحاتی روسیه «روس آبرون اکسپورت» را که ۸۵ درصد صادرات شرکت‌های تسلیحاتی روسی را برعهده دارد تحریم کرد اما با این حال روس‌ها توانستند در این بازار باقی بمانند. درحال حاضر مسکو بیش از ۲۲ درصد بازار سلاح جهان را در اختیار دارد و توانست در سال ۲۰۱۸، ۵۵ میلیارد دلار سفارش نظامی خارجی جذب کند. این کشور درحال حاضر با بیش از یکصد کشور جهان در عرصه فنی-نظامی همکاری می‌کند و به دنبال کسب بازارهای بیشتر به‌ویژه در غرب آسیاست. به میزان تلاش روس‌ها برای گسترش حضور در بازارهای تسلیحاتی و به‌ویژه در غرب آسیا، فشارهای سیاسی آمریکا بر کشورها برای چشم‌پوشی از امضای قراردادهای تسلیحاتی شدت گرفته است. این مساله با واکنش دمتری شوگایف، رئیس سرویس فدرال همکاری‌های نظامی و فنی روسیه همراه شده است.

به گزارش دیده‌بان روسیه، شوگایف در گفت‌وگو با اینترفکس گفت: «طی چند سال گذشته، ما با تلاش‌های بی‌سابقه آمریکا و متحدان آن برای منزوی کردن کشورمان در عرصه‌های بین‌المللی روبرو شده‌ایم. اقدامات محدودکننده بیشتری علیه روسیه اعمال شده و همه اینها مدت‌هاست دیگر از حد و مرز رقابت عادلانه گذشته است. ضمن اینکه این تلاش‌ها باعث ایجاد آزرگی در میان تعدادی از شرکای خارجی ما شده که مایل نیستند منافع امنیت ملی خود را قربانی منافع کشور ثالثی کنند، ولی ایالات متحده آنها را مجبور به صرف نظر کردن از همکاری‌های نظامی-فنی با روسیه می‌کند.» این مقام روس یادآور شد: «البته با وجود تمامی اقدامات محدودکننده از سوی واشنگتن، بسیاری همچنان به انتخاب تجهیزات نظامی روسی ادامه می‌دهند. تایید این مساله هم فروش سامانه موشکی اس-۴۰۰ به ترکیه در سال ۲۰۱۹، امضا و اجرای قراردادهای تأمین سیستم‌های پدافند هوایی و ناوچه‌ها به هند و موافقتنامه‌هایی

بالم بر یک میلیارد دلار با کشورهای آفریقایی است که در نشست سران روسیه و آفریقا در سوچی به دست آمده است.» رئیس سرویس فدرال

همکاری‌های

نظامی و فنی

روسیه افزود این حقایق غیرقابل قبول بودن اعمال فشار بر کشورهای مستقل در رابطه با مسائل مربوط به تأمین امنیت ملی را تأیید می‌کند. وی افزود: «روسیه شروط سیاسی برای اجرای همکاری‌های نظامی و فنی مطرح نکرده و ارزش‌های سیاسی خود را به شرکای خارجی تحمیل نمی‌کند. علاوه بر این، ما کاملاً در چارچوب قوانین و تعهدات بین‌المللی خود عمل می‌کنیم. در این رابطه، ما همواره شریک راحت و قابل اعتمادی بوده‌هستیم.» شوگایف در بخشی از گفت‌وگو خود، تلویحاً کتابه‌ای به توان عملیاتی تسلیحات آمریکایی زده است. او گفته «کارایی تجهیزات نظامی روسی با استفاده موفقیت‌آمیز از آنها در شرایط جنگی واقعی (به‌خصوص در عملیات نظامی در سوریه) مورد تأیید قرار گرفته است.» این درحالی است که تسلیحات آمریکایی به‌ویژه در شرایط جنگی ناتوانی خود را به نمایش گذاشته است. در حملات پهبادی و موشکی انصارالله به عربستان، سامانه‌های پدافندی پاتریوت بیشتر نظاره‌گر این صحنه‌ها بودند و حتی توان ردیابی موشک‌ها و پهبادهای ناآشنا نبودند. ناتوانی تسلیحات آمریکایی در منطقه باعث شده کشورهای مثل ترکیه و هند به دنبال خرید سامانه اس-۴۰۰ به جای پاتریوت باشند.

حاشیه سود شگفت‌انگیز تسلیحات

در ۱۰۰ شرکت برتر فعال در بازار تسلیحات، نزدیک به ۷۰ شرکت وابسته به آمریکا و اروپای غربی است. مقایسه درآمد این شرکت‌های تسلیحاتی با شرکت‌های تولیدی، حکایت از سودآوری بیش از اندازه شرکت‌های تولیدی دارد. در سال ۲۰۱۷، فروش شرکت تویوتا به تنهایی بالغ بر ۷/۲۵۴ میلیارد دلار درآمد بوده است. این رقم ۱۰ درصد بیشتر از کل فروش سلاح‌های ترکیبی ۱۵ تولیدکننده برتر اسلحه است. با این حال بررسی‌های دقیق نشان می‌دهد اوضاع اینگونه نیست و در بازار تسلیحات، انحصار موجود، سود سرشاری را برای کشورها به دنبال دارد. بازار اسلحه البته در کنار بزرگی و پویایی در طراحی تسلیحات، ویژگی‌های دیگری نیز دارد که همه کشورها را برای حضور در آن به تکاپو انداخته است.

حاشیه سود صنعت تسلیحات بیشتر از هر صنعت و خدمات دیگری است. سود شرکت‌های فعال در حوزه‌های خدماتی و صنعتی به‌طور معمول سالانه ۳ تا ۱۰ درصد است. این حاشیه سود برای شرکت‌های نفتی که صاحب چاه‌های نفت نیستند،

با ترور هشام الهاشمی، عراق بار دیگر در آستانه التهابات جدیدی قرار گرفته است

سناریوهای ترور دوشنبه شب بغداد

صحت و سقم آن تأیید نشده است. الهاشمی، در تحلیل‌های خود علیه داعش مطالب و اطلاعات زیادی را بیابان می‌کرد و مقامات دولتی نیز از این اطلاعات بهره‌برداری می‌کردند.

۲- کتاب حزب‌الله یا گروه‌های مقاومت: این اتهام توسط مخالفان این گروه‌ها به شدت در فضای مجازی و رسانه‌ای در حال انتشار است. ادعا شده که کتاب حزب‌الله پیش از این وی را به ترور تهدید کرده بودند. اینکه در شرایط فعلی، حزب‌الله که محمل فشارهای سنگین در ماه‌ها و هفته‌های اخیر از سوی مخالفان بوده، چه سودی از این ترور می‌برد جای تردید درباره فعالیت این گروه دارد.

۳- آمریکا: نشانه رفتن سریع انگشت اتهام توسط برخی جریان‌ها در عراق علیه کتاب حزب‌الله- دشمن اساسی آمریکا در عراق- احتمال نقش داشتن آمریکا برای متهم کردن این گروه و تخریب و زدن ضربه کاری به آن را قابل بررسی می‌کند.

آن نتوان ضمن برگرداندن آبروی دولت کاظمی، سیاست آمریکا را مجدداً مورد پیگیری قرار داد. سیدرضا قزوینی غربایی، تحلیلگر مسائل سیاسی عراق در یادداشتی که در کانال تلگرامی خود منتشر کرده است به موشکافی اهداف مورد نظر بازیگران سیاسی از ترور هشام الهاشمی پرداخته است. متن یادداشت او به شرح زیر است: هشام الهاشمی تحلیلگر برجسته امنیتی و گروه‌های تکفیری، شب گذشته [دوشنبه شب] در بغداد ترور شد. الهاشمی از نظر فکری، از مخالفان حشد الشعبی به‌شمار می‌رفت و رابطه نزدیکی با برخی شخصیت‌های سیاسی مثل برهم صالح و مصطفی کاظمی داشته است و در جریان اعتراضات اکتبر ۲۰۱۹ نیز از منتقدان شدید دولت عبدالمهدی بوده است.

درباره عامل ترور وی چند فرضیه را می‌توان مطرح کرد (بدون ترتیب):

۱- داعش: گفته می‌شود خبرگزاری اعماق مسئولیت این ترور را پذیرفته، هرچند

۴- برخی افراد یا گروه‌های داخلی ذی‌نفع: که به دنبال تخریب روابط کتاب و مقاومت و دولت هستند.

۵- دولت عراق: با ایجاد یک لشکرکشی خیابانی با مجازی گسترده، فضا برای مطالبه جهت محدود کردن گروه‌های موسوم به مقاومت را عمومی کند و به افکار عمومی بکشد.

پیام‌های تسلیت شخصیت‌های سیاسی عراق بدون نام بردن از داعش یا تروریست‌ها، به‌طور ضمنی «گروه‌های خارج از قانون» را متهم به این ترور کرده است. «گروه‌های خارج از قانون» اشاره‌تلویحی این افراد به برخی گروه‌های موسوم به مقاومت در عراق و به‌طور مشخص کتاب حزب‌الله است.

تنها چند ساعت پس از ترور الهاشمی هشتگ «کتاب حزب‌الله الهاشمی را ترور کرده» به هشتگ نخست‌تویتر کاربران در عراق تبدیل شده است، موضوعی که نشان می‌دهد تا چه اندازه این ترور ابعاد سیاسی دارد و برخی به دنبال بهره‌برداری از آن برای متهم کردن برجسته‌ترین گروه شبه‌نظامی مخالف ادامه حضور نظامی آمریکا در عراق هستند.

شاید تحولات احتمالی آینده ناشی از این ترور بتواند سرخ‌ها درباره منتفعان از این ترور و سودکننده اصلی آن را روشن‌تر کند.

روایت

دوشنبه شب موتورسواران مسلح هشام الهاشمی، تحلیلگر برجسته امور امنیتی عراق را در نزدیکی خانه‌اش در الزینویه بغداد ترور کردند. این ترور محکومیت طیف‌های مختلف عراقی و بین‌المللی را در پی داشته است. گروه‌های مقاومت و حشد الشعبی، جریان‌ات سیاسی مقاومت مانند الفتح وابسته به هادی العامری و دولت قانون وابسته به نوری المالکی تا رئیس‌جمهور، نخست‌وزیر، رئیس پارلمان و سفارت‌های ایران، آمریکا و بریتانیا این اقدام را محکوم کرده‌اند. با این حال اما این ترور تقابلی جدی میان طرفین درگیر در عراق ایجاد کرده است. گروه‌های ضد مقاومت، کتاب حزب‌الله عراق یعنی همان گروهی که اخیراً به دستور نخست‌وزیر به یکی از پایگاه‌هایش حمله شده بود را به انجام این ترور متهم کرده‌اند و از سوی دیگر برخی از نزدیکان الهاشمی با توجه به تهدیدات داعش، این گروه تروریستی را متهم اصلی این ترور می‌دانند. در شبکه‌های مجازی، رسانه‌ها و افکار عمومی عراق بار دیگر نبردی جناحی درگرفته که یک طرف آن گروه‌های مقاومت و در طرف دیگر آن جناح وابسته به غرب حضور دارند. بی‌شک پس از شکست طرح دستگیری اعضای حشد الشعبی توسط دولت مصطفی کاظمی به پیروی از دستورات آمریکا و افتضاح به‌بارآمده در پی آن، نقشه‌های دیگر برای مقابله با گروه‌های مقاومت در عراق شکل گرفته تا به‌وسیله